

1.1 | Energiaipar Közép-Kelet-Európában

1.3

Tárgyszavak: energetikai együttműködés; energiapolitika; árampiac megnyitása; gázpiac megnyitása; energiahatékonyság; nukleáris biztonság.

Az Európai Unió kialakulása energetikai együttműködéssel kezdődött, amikor 1951-ben megalakult az Európai Szén- és Acélközösség. Németország, Franciaország, Hollandia, Belgium, Olaszország és Luxemburg elhatározta, hogy egy nemzetek feletti demokratikus intézményt hoz létre az európai polgárok érdekében. Ez volt az alapja az Európai Közösség és később a mai Európai Unió kialakulásának.

Az Európai Unió történetének új fejezete kezdődik meg napjainkban. 2002. október 9-én az EU Bizottsága jelentést tett közzé 13 tagjelölt országról, amely foglalkozik ezen országok energiaszektorának értékelésével is. Ugyanezen a napon Verheugen főbiztos előterjesztette éves stratégiai jelentését, amely vázolja a bővítés végső lépéseit. A Bizottság értékelése a három ún. koppenhágai kritériumon alapul. Ezek:

- *politikai kritérium*, amely szerint a tagjelölt országoknak olyan stabil intézményrendszerrel kell rendelkezniük, amely garantálja a demokráciát, a törvényességet, az emberi jogokat és a kisebbségek tiszteletben tartását és védelmét;
- *gazdasági kritérium*, miszerint az országokban piacgazdaságnak kell működnie, és képesnek kell lenniük arra, hogy megbirkózzanak az EU-ban a verseny nyomásával és a piaci erővel;
- *acquis kritérium*, miszerint képesnek kell lenniük a tagsággal kapcsolatos kötelezettségek vállalására, beleértve a politikai, gazdasági és monetáris céljainak elfogadását.

A tagjelölt országok értékelése 1997 óta folyik. Ennek és a felvételi tárgyalások eredményei és bizonyos prognózisok alapján a Bizottság 10 ország felvételét 2004-re javasolta.

A politikai kritériumokat 12 ország teljesíti, de Törökország is jelentős haladást ért el e tekintetben.

A Bizottság véleménye szerint a gazdasági kritériumoknak 10 ország megfelel (nem felel meg Törökország, Bulgária és Románia). Ami a harmadik kritériumot illeti, valamennyi tagjelölt országnak még tovább kell erősítenie a

közszférában az adminisztrációt, különösen a pénzügyi ellenőrzést és a strukturális politikát. A megfigyelést folytatják, és nagyobb problémák esetében beiktatnak egy biztonsági pontot, amelyet legfeljebb két évig alkalmazhatnak a belső piac, az igazságszolgáltatás és a belügyek kérdéseiben.

A bővítés és az energiaszektor

Az EU bővítése egy nagy stratégiai projekt, amelynek hosszú távú hatása lesz a világ gazdaságára. Az energia továbbra is fontos gazdasági és geopolitikai tényező marad, amelynek jelentős befolyása van a környezetre. Ezért az EU-nak következetes energiapolitikára van szüksége, hogy megfeleljen a rá váró kihívásoknak.

Az EU-ban az energiafelhasználás kb. évi 2%-kal nő, és a külső energiaforrásoktól való függőség fokozódik. Jelenleg az EU energiaszükségletének 50%-át szerzi be külső forrásokból, de a jelenlegi irányzatok szerint ez az arány 2020-ra 70%-ot is elérhet. Bár egyes országok termelnek energiahordozókat (pl. Lengyelország szenet, Románia olajat és földgázt), a függőségi helyzet alapvetően nem fog megváltozni.

A bővítés bizonyára új beruházásokat fog elindítani és új foglalkoztatási lehetőségeket fog teremteni. Középtávon javítani fogja a hatékonyságot, ha az energiapiac kiegészül az új tagországok piacával. A bővítés egyik haszna lesz az energetikai kutatások és technológiai fejlesztések terén létrejövő együttműködés.

Az energiapolitika a bővítési tárgyalások részét képezi. A 14. „Energia” fejezet tárgyalását mind a 12 jelölt országgal megkezdték, és 2002 végéig várhatóan befejezik. Az energiaszektorban folyó tárgyalások fő témái a következők:

A tagjelölt országoknak energiapolitikájukat fokozatosan össze kell hangolni az EU energiapolitikájával. Az EU fő céljai pedig a következők:

- a belső energiapiac kialakításának befejezése;
- az energiaellátás biztonsága;
- az energia hatékony felhasználása és a környezet védelme;
- nukleáris biztonság.

Belső energiapiac

A lisszaboni foglalkoztatási, gazdasági és szociális stratégia kulcsfontosságú feladata a belső áram- és gázpiac kiépítése. Ez nagy kihívás mind a jelenlegi, mind az új tagországoknak. A piac néhány évvel ezelőtti megnyitása óta az árak általában csökkentek, és néhány országban a piac sokkal gyorsabban alakult ki, mint várták. Ez fontos jelzés a tagjelölt országoknak, amelyek már elkezdtek felkészülni a belső energiapiacra. Alapos szerkezetváltás ment végbe, és a szükséges törvényeket is elfogadták.

Egyes tagjelölt országok – részben vagy egészben – megnyitották az energiapiacot már az EU-ba való felvétel előtt. Csehországgal rövid átmeneti időszakban egyeztek meg (2004 végéig) a gázpiac megnyitására annak érdekében, hogy az árak szükséges összehangolása szociálisan elfogadható ütemben mehessen végbe. Hosszabb átmeneti időben egyeztek meg Észtországgal az árampiac megnyitása tekintetében. Ez összefügg az olajpalaipar rekonstrukciójával, amely hatalmas beruházásokat igényel, és amelynek nagy szociális, regionális, gazdasági és környezeti hatása van.

Az Európa Tanács barcelonai ülésén elhatározták az áram- és gázpiac megnyitását a háztartásokon kívül minden fogyasztó számára 2004-től.

A Bizottság elvárja, hogy az új tagországok is teljesítsék a jövőbeli irányelvekben meghatározott követelményeket, de elismeri, hogy indokolt és kivételes esetekben fokozatos átmenet lehet szükséges.

Kőolajtartalékok

Kilencvennapos olajtartalék felhalmozása a jelölt országok számára nagy kihívást jelent. Ez nagy befektetést követel a tárolókapacitásokba és olajvársárlásba. Tekintettel erre az EU elfogadja, hogy ezt a kérelmező országok 2009-ig fokozatosan valósítsák meg.

A közelmúltban a Bizottság javasolta a készletek 120 napra való növelését, ami további beruházásokat tesz szükségessé.

Transzeurópai energiahálózat

Valóban nagy nemzetközi energiapiac kialakulásához fejleszteni kell a fizikai infrastruktúrát. Ezért az EU elvárja, hogy a tagjelölt országok vegyenek részt a transzeurópai energiahálózat építésében vagy fejlesztésében.

A balti országok pl. erősen érdekeltek abban, hogy hozzákapcsolódjanak az EU áram- és gázpiacához. A jobb összeköttetés az EU jelenlegi és jövőbeli energiaszállítóihoz és a tranzitországokhoz (pl. Oroszország, Ukrajna, Közép-Ázsia, Közel-Kelet) hozzájárul majd az ellátás biztonságához.

Energiahatékonyság és a környezetvédelem

A tagjelölt országoknak fokozniuk kell erőfeszítéseiket az energiahatékonyság és a megújuló energiaforrások hasznosítása terén. A legtöbb jelölt ország már most is részt vesz az EU SAVE programjában, amelynek célja az energiahatékonyság növelése. A szilárd tüzelőanyagok szektorának rekonstrukciója bizonyos országokban jelentős hatással lesz gazdasági, társadalmi, regionális és környezeti helyzetükre. Lengyelország e tekintetben különösen

nagy kihívás előtt áll, de az eddigi eredmények – beleértve a bányászok más területeken való foglalkoztatását – biztatók.

Mindezek az erőfeszítések részét képezik az EU általános politikájának, amelynek célja a fenntartható fejlődés. Ezt tárták a közelmúltban az EU nemzetközi partnerei elé a johannesburgi csúcstalálkozón. Az EU tovább fog menni a fenntartható fejlődésnek ezen az útján, annak ellenére, hogy egyes partnerek részéről ellenállás vagy vonakodás tapasztalható.

Nukleáris biztonság

A nukleáris biztonság is tárgyát képezi a felvételi tárgyalásoknak. Ennek több oka van, a kulcsszó: Csernobil. 1989-ben, a politikai átalakulás idején a nyugati szakértőknek kevés információjuk volt az egyes országokban működő reaktorok típusáról. A vezetési gyakorlat és működési szabályok nem voltak összehasonlíthatók a nyugatiakkal.

A Bizottság két módon foglalkozott a témával. Már 1990-ben jelentős pénzügyi forrásokat biztosított a PHARE program keretében a nukleáris biztonság növelésére. Ezeket az összegeket az erőművek műszaki tökéletesítésére, az üzemeltetési know-how tökéletesítésére, független ellenőrző hatóságok felállítására és a nukleáris hulladékok kezelésére használták fel. Ez után a Bizottság olyan megállapodásokról tárgyalt több országgal, hogy a lehető legközelebbi időpontban zárják be a régi RBMK és WER 440/230 típusú reaktorait (Bulgária, Litvánia, Szlovákia).

A Tanács 2001. júniusi nukleáris biztonságról és bővítésről szóló jelentésében pontos ajánlásokat tett, hogy az egyes országok hogyan érhetik el a megkövetelt magas szintű nukleáris biztonságot. A 2002. júniusi jelentés megállapítja, hogy minden tagjelölt ország megvalósította az ajánlásokat, vagy ez jelenleg folyamatban van; az országok ezen a téren világosan kinyilvánították elkötelezettségüket, bár további munkára is szükség van.

Megállapítható, hogy a nukleáris biztonság a tagjelölt országokban jelentősen javult az elmúlt 12 évben, és ebben a tekintetben a jelöltek egyre inkább felkészülnek a csatlakozásra.

(Dr. Garai Tamás)

Schreiber, K.: Energy industry in Central and Eastern Europe. Status of the accession negotiations. = VGB Power Tech. 83. k. 1-2. sz. 2003. p. 36-39.

Kagiannas, A. G.; Askounis, D. Th.: Energy policy assessment of the Euro-Mediterranean cooperation. = Energy Conversion and Management, 44. k. 16. sz. 2003. szept. p. 2665–2686.